

Valori și repere ale trecutului în context actual

„Trebuie să solicităm vizitatorii, să fidelizăm spectatorii, să urmărim „non-publicul”, să întînțim comunicarea, să educăm, să reeducăm, să dezvoltăm dorința și plăcerea pentru lucrurile frumoase, să aducem oamenii să înțeleagă și să respecte creația contemporană, chiar să o iubească, în condițiile în care el este înclinat să o ignore, câteodată chiar să o ia în derâdere, până să o urască, excluzând orice dezbatere estetică.”¹

Una din direcțiile prioritare cuprinsă între strategiile noastre de a sensibiliza și impresiona publicul băimărean întru înțelegerea și consumarea actului de creație este organizarea expozițiilor retrospective, comemorative ce readuc pe simezele *Coloniei Pictorilor* și ale altor importante galerii de artă opera maeștrilor care au participat la configurația fenomenului artistic băimărean. Din această categorie fac parte și expozițiile *BALLA Jozsef* (septembrie 2018), *WALTER Friedrich* (iulie 2019), *NAGY Oszkar* (septembrie 2019) și *Petre ABRUDAN* (decembrie – februarie 2020), organizate în parteneriat cu familiile artiștilor, asociații culturale locale și Municipiul Baia Mare. Materialele expoziționale venite din partea colecționarilor și a familiilor care dețin acest patrimoniu au fost prezentate într-un discurs coerent și o scenografie menită să redescopre orizontul vizual, senzorial și rațional al publicului către cunoașterea reperelor identității culturale locale, redefinind respectul și raportarea față de valorile ce fundamentează prezentul nostru artistic.

Educarea asupra noțiunilor esteticului a unui public atât de divers și dispersat, format în lumea actuală a construcțiilor bazate pe un limbaj plastic contemporan și pe gesturi care trădează la orice pas efemer prin virtualizarea imaginii, a gândului sau chiar a întregului demers, este o piatră de încercare și pentru noi. Dezbaterea are în prim plan expunerea și asimilarea esteticii tradiționale, reprezentată prin lucrări de pictură, sculptură, grafică sau arte decorative, pusă în dialog cu formulele structurale actuale prin care arta contemporană, sub diversele ei forme și formule, rămâne adeseori nedigerată.

Expoziția de față face parte din acest demers de sincronizare și alternare a limbajelor tradițional - modern - actual - contemporan și aduce pe simeze lucrări care au fost până acum fie închise între coperțile mapelor fie stivuite undeva, așteptând să fie repuse în circuitul valorilor artistice. Le mulțumesc colaboratorilor și partenerilor, echipei de lucru și publicului deschis propunerilor noastre.

Laura Teodora GHINEA, Manager cultural

¹ Paul RASSE, *Conception, management et Communication d'un projet culturel*, Territorial Editions, septembrie 2006, p. 88

Petre Abrudan - o monografie a activității expoziționale și a contextelor receptărilor sale

Istoria artei românești, cunoscută și prezentată (în canonul istoriografic și iconografic deschis de George Oprescu), reține numele lui Petre Abrudan (1907-1979) ca fiind legat de activitatea artistică din orașele Baia Mare, Oradea, Cluj, desigur cu ecouri și reprezentare națională și în București.

Arta lui Petre Abrudan a fost observată, apreciată și recenzată de nume importante ale criticii și istoriei artei din România, începând cu menționatul George Oprescu (care îl remarcă pe artist încă din 1939), apoi de Petru Comarnescu, Ion Frunzetti, Vasile Florea, Horia Horșia, Marin Mihalache, Mircea Toca, Mircea Deac, Constantin Prut, Negoită Lăptoiu, Daniel Popescu, Ruxandra (Nădejde) Garofeanu, Virgil Mocanu, Dan Grigorescu, Viorica Guy Marica, Cornel Radu Constantinescu, Valentin Ciucă, Vasile Radu, Mihai Muscă, Livia Drăgoi, Tiberiu Alexa și alții. Putem să ne întrebăm ce au apreciat aproape în unanimitate toți acești specialiști în privința creației lui Abrudan? Răspunsul multiplu, exprimat concis, ar consta pe de-o parte în aspectele implicării lui Abrudan atât în organizarea vieții artistice din Transilvania de Nord și a învățământului de specialitate, cât și în coagularea unei forme stilistice de modernism autohton, dar și preocupările pentru teme sociale sau inspirate din folclor sau viața satului.

Pornind de la aceste premise putem încerca să extindem evaluarea importanței și statutul operei lui Abrudan astăzi, la peste 40 de ani de la trecerea lui în eternitate, cu prilejul expoziției retrospective, acompaniată de acest volum, consacrate artistului de către Colonia Pictorilor din Baia Mare.

Acest studiu monografic, își propune reconstituirea în detaliu a activității expoziționale a artistului, făcută atât pe baza arhivei personale a lui Abrudan (cu fișe de creație, de activități și caiete de notițe), cât și utilizând arhivele publicațiilor periodice care au consemnat-o, corroborate cu studiile și cataloagele publicate, dedicate artistului. Cu riscul poate uneori de a obosi cititorul cu acest demers, considerăm că acesta este necesar pentru o mai bună cunoaștere și restituire sintetică a operei lui Abrudan, în vederea unor mai consistente cercetări și interpretări viitoare. De menționat că până la data acestui studiu

monografic, nu a fost publicat un repertoriu expozițional exhaustiv al operei lui Abrudan și în întâmpinarea acestei nevoi a fost realizată această cercetare.

Încercarea monografică retrospectivă prezentă, ține cont de importanța ansamblului operei lui Petre Abrudan, realizată atât în perioada ei timpurie, interbelică, cât și în aceea de maturitate, din timpul regimurilor totalitare comuniste românești, fără a realiza operații de „whitewashing” în prezentarea

datelor, informațiilor sau lucrărilor¹ care au făcut carieră în epocă (lucrări pentru care azi este adesea utilizată titulatura de „artă oficială”²).

Artist în momente și teritorii disputate

Dar până la a încerca această evaluare, sunt necesare câteva reluări ale unor aspecte esențiale ale parcursului artistic a lui Petre Abrudan. Istoria artei reține că Petre Abrudan se înscrise în 1926 la Școala de arte frumoase din Cluj (1926-1928, 1930-1932) avându-i ca profesori pe Catul Bogdan, Aurel Ciupe și Anastase Demian. A debutat în 1930 la *Salonul oficial* din București. Din 1933 devine membru al *Asociației Artiștilor Plastici din Baia Mare*. În 1932 deschide prima expoziție alături de Szervatiusz (Jenő) Eugen în sala Prefecturii din Cluj, apoi în 1937 deschide a doua expoziție personală la Zalău.

Se stabilește la Baia Mare, unde se angajează în 1933 ca proiectant la Fabrica de acid sulfuric și produse chimice „Phoenix”. Această încadrare a sa în câmpul muncii va putea fi o recomandare puternică a originii sale sociale sănătoase, mai ales în perioada luptei de clasă. Nu întâmplător deci, în 1935, „d-l Abrudan debutează cu o galerie întreagă de tablouri sociale”³. În 1937 este ales secretar al noii *Societăți a artiștilor plastici din Baia Mare*, moment în care se remarcă cu lucrarea „*Golgota modernă*”, concepută în mod individual, cu un gust extrem de fin⁴. De reținut că acest moment al anului 1937 era unul sensibil pentru evoluția Școlii de pictură de la Baia Mare. „Mai mult, o serie de conflicte interne ce au determinat Comitetul interimar al Primăriei locale să dizolve Societatea Pictorilor Băimăreni în 1935, iar apoi să reorganizeze *Colonia permanentă* și *Școala* (între 1935-1937), aveau să creeze o situație complicată în administrarea vieții artistice băimărene. Fondate astfel într-o atmosferă tensionată, *Școala Liberă de Arte Frumoase* (1935) și *Societatea Artiștilor Plastici din Baia Mare* (1937), nu au izbutit să facă față presiunilor interne. Seria de procese care a urmat constituirii acestor noi instituții, s-a prelungit până în 1940 și, fără să fi fost finalizată vreodată pe deplin, a produs un impact negativ ce s-a regăsit într-o instabilitate vizibilă

¹ Din păcate remarcăm albume și expoziții retrospective recente care decupează accesul la operele artiștilor pe criterii și considerații ale noilor contexte politice și sociale. Amintim în acest sens: albumul monografic *Ştefan Szőnyi*, Editura Institutului Cultural Român, 2017 sau Jules Perahim, *La parade sauvage*, Musée d'Art Moderne et Contemporain de Strasbourg, 2014, din care creația perioadelor comuniste, foarte reprezentative pentru acești artiști, este neglijată, ocolită și uitată.

² Această sintagmă nu a fost utilizată ca atare în perioada comunistă, ci a apărut în texte de critică de artă după căderea comunismului. Sintagma este utilizată de regulă implicit cu caracter invectiv, uneori chiar peiorativ, pozitionând și polarizând parti-pris-urile de interpretare în tabere pro sau contra. Această sintagmă merită o analiză sensibilă separată, pentru a discunge utilizarea și sensurile ei care fac o referire largă, fără însă a defini și acoperi comenzile de artă publică, arta expusă în manifestările populare, republicane, „Cintarea României” etc. La limită, rămâne de discutat și analizat circuitul aproape inexistent al artei și artiștilor din perioada comunistă, în afara structurilor oficiale de tip U.A.P., Fondul Plastic, A.R.L.U.S., Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, Consiliul Culturii și Educației Socialiste etc.

³ Iugo Augustin, *Expoziția pictorilor români din Baia Mare*, în *Gazeta pentru exprimare românească*, Satu Mare, 13 decembrie 1935

⁴ Negoită Lăptoiu, *Expoziția Asociației artiștilor plastici din Baia Mare*, în *Cronica*, Baia Mare, 25 august 1937

a funcționării mecanismelor instituționale.⁵ Iată că în acest context dificil, implicarea lui Abrudan este considerată a fi una cu atât mai meritorie, fiind înțeleasă, alături de cea a altor artiști din jurul lui Alexandru Ziffer (1880-1962), ca un factor de continuitate al școlii de pictură băimărene, receptată ca atare mai ales de istoriografia de artă românească. „Încă un fapt demn de remarcat este că deși a stat o bună perioadă la Baia Mare (1933-1947 - cu unele plecări momentane), nu s-a lăsat influențat de maniera intimist dulceagă, preferată de clientelă, rămânând consecvent conturului energetic și tușei nervoase, frânte, mijloace capabile să transfigureze plastic aspecte aspre ale vieții.”⁶

Ne bucurăm să putem avea mărturia unui interviu luat artistului în anul 1937⁷:

„- Funcționează și azi - iubite maestre - școala de pictură din Baia Mare?

- Da, funcționează o școală liberă de arte frumoase. (...) Se poate că în ultimii ani au fost unele eclipse regreteabile în conducerea școlii. În prezent școala are o nouă conducere care, văzând menirea ei, înțelege să-și facă datoria. Atelierele școlii, cele mai frumoase, spațioase și corespunzătoare din întreaga țară, stau la dispoziția tuturor elevilor începători și pictori din alte părți, care caută să-și însușească ceva de la maeștrii băimăreni. Fiecare elev după placul lui poate să-și aleagă corectori dintre maeștrii școlii.”

În 1937 îl regăsim pe Petre Abrudan ca făcând parte din *Sindicatul Artelor Frumoase*, constituit ca persoană juridică sub președinția de onoare a M.S. Regina Maria și Vice Președinția de onoare a A.S.R. Principesa Elisabeta⁸. „Grele și apăsătoare vremuri vin pentru noi cei ce suntem falanga purtătorilor de frumos din această țară! Politicianismul și ignoranța față de noi, din partea oficialităților, ne-au copleșit, totuși cuminti și liniștiți, netulburând cu nimic și pe nimeni, ne-am adunat ca un stol de păsări amenințate de ploaia alicelor vânătorului la pândă, într-un Sindicat al Artelor Frumoase; Sindicat în care s-a plămădit marea noastră familie.”⁹ *Sindicatul Artelor Frumoase* „în virtutea ritmului de selecționare a valorilor, crede că este foarte utilă comunicarea listelor membrilor săi, pentru a evita comenzi și cumpărături de la cei ce se erijează în artiști fără niciun control.”¹⁰ În acest fel, drumul celor 197 de artiști membri ai *Sindicatul Artelor Frumoase* este deschis pentru comenziile „către autorități, pentru funcționari și ofițeri”. Astfel „în sala *Sindicatului Artelor Frumoase*, un grup de 14 pictori și doi sculptori grupei în *Asociația*

⁵ Tiberiu Alexa, *O incursiune neconvențională în istoria Centrului Artistic Baia Mare*, în Tiberiu Alexa, Traian Moldovan, Mihai Muscă, *Centrul Artistic Baia-Mare 1896-1996*, Muzeul Județean Maramureș, pg. 20

⁶ Negoiță Lăptoiu, *Retrospectiva Petru Abrudan*, în *Steaua* nr. 12, decembrie 1968, pg. 85-86

⁷ *Expoziție de pictură în Zalău - de vorbă cu un maestru al picturii din Baia Mare*, apărut în *Gazeta Sălajului*, 25 decembrie, 1937, pg. 3

⁸ O situație ce azi poate părea bizară, cu un președinte și vicepreședinte de onoare reprezentanții autorităților perioadei, având în vedere că sindicatul este o organizație a lucrătorilor, al cărei scop este protejarea drepturilor acestora în fața autorităților.

⁹ Scrisoare adresată lui Petre Abrudan de către comitetul de organizare al Sindicatului Artelor Frumoase, 10 februarie 1938. Scrisoare din arhiva familiei, pusă la dispoziția autorului pentru documentarea acestui studiu.

¹⁰ Extras din Scrisoarea adresată Prefectului Maramureșului de către Sindicatul Artelor Frumoase, 23 februarie, 1939

Cluj, 1942 - Emil Cornea, Petre Abrudan,
Francisc Păcurariu, Teodor Harșia,
Raoul řorban

artiștilor plastici din Baia Mare au deschis o expoziție comună¹¹. „Câteva lucrări destul de bune expune d. Abrudan Petru, un talent încă în formăție. Am reținut *Tigancă* și mai ales *Pod vechi*”. Din 1937 datează alte câteva peisaje în acuarelă: „Iarna la Baia Mare”, „Punte peste Săsar”, „Colonia Pictorilor”, „Iarna sub dealul Crucii”¹² iar compoziția „Cruce nouă”¹³, reprodusă și în acest album, datează din 1941.

Importante pentru istoriografia de artă, dar și pentru cei implicați, rămân cele două participări la *Expoziția artiștilor români din Transilvania de Nord* din Cluj din anii 1942 și 1943. „Era atunci un imperativ social și politic de a depăși natura și a încerca să comunici idei, gânduri și sentimente patriotice ale oamenilor, chiar cu riscul de a face puțină literatură și în pictură. Era insuficient să vorbești despre «pictura pură», strict estetică sau depărtată sau ruptă de viață, când trebuia să faci loc problemelor istoriei și societății. Se vede, deci, că n-am fost contemporan cu aceste idei «estetizante», vehiculate în epocă, ceea ce cred că îndreptățește și preocuparea din pictura mea pentru probleme sociale actuale. Așa se și justifică multe din temele de acest gen tratate constant în creația mea ulterioară.”¹⁴

¹¹ Silviu Cernea, *Artiști plastici din Baia Mare*, Neamul românesc, 16 martie 1939. O altă recenzie a expoziției „Asociației artiștilor plastici din Baia Mare la București” a fost publicată în *Cronica*, IV, nr. 11, 15, III, 1939.

¹² Lucrările au fost reproduse în *120 de ani: Centrul Artistic Baia Mare*, Editura Eikon București și Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, coordonator Laura Ghinea, pg. 318-319

¹³ Lucrarea a fost reprodusă în *120 de ani: Centrul Artistic Baia Mare*, Editura Eikon București și Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, coordonator Laura Ghinea, pg. 53

¹⁴ Augustin Cozmuță în dialog cu Petre Abrudan, „Petre Abrudan și mesajul umanist al imaginii plastice” în *Maramureș*, supliment politic al ziarului *Pentru socialism*, mai 1979

În 1942, artistul expune aproape exclusiv peisaje, 42 de lucrări dintre care 30 acuarele.¹⁵ „Printre formele luptei de rezistență hotărâte la aceste reuniuni, se numără manifestările cultural-artistice destinate salvagardării valorilor spirituale românești, la loc de frunte situându-se o expoziție a pictorilor români din oraș, împiedicăți de autoritățile de ocupație să participe la manifestările oficiale. Aceleași autorități, s-au opus cu îndărătnicie, în termeni jignitori, proiectului acestei expoziții, interzicând artiștilor români să închirieză una dintre sălile de expoziții ale vremii. Inițiatorul acțiunii, pictorul Raoul Șorban, precum și colaboratorii săi, pictorii Emil Cornea, Petre Abrudan și Teodor Harșia, au luptat însă cu tenacitate și cu încredere în justitia cauzei lor, izbutind, în cele din urmă, cu sprijinul social-democraților maghiari, să închirieză o sală din subsolul Căminului muncitorilor metalurgiști (str. C. Dobrogeanu Gherea nr. 17). Această «manifestare culturală cu implicații național-revolutionare», inaugurată în prezența unui numeros public, la 25 ianuarie 1942 și cuprinzând nu mai puțin de 114 lucrări semnate de Petre Abrudan, Emil Cornea, Raoul Șorban și Teodor Harșia, a cunoscut o mare afloare de vizitatori - din Cluj, dar și din alte teritorii ocupate - «Tribuna Ardealului», singurul ziar românesc autorizat să apară pe teritoriul vremelnic ocupat de horthyști, afirmând că: «Expoziția (...) năzuiește la a afirma, libera și continuata ființă a artelor în ultima vreme în această parte de țară».¹⁶

Iată cum rememorează Raoul Șorban cu importante detalii acest moment: „Refuzați de „breasla Barabás”, de Prefectură, de Primărie, interzisi de Poliție, artiștii români din Transilvania de Nord (Ungaria) au beneficiat în schimb de susținere din partea unor marcante personalități maghiare, în mod deosebit din partea profesorilor universitari Zoltán Felvinczi Takáts (istoric de artă) și dr. Imre Haynal (medic internist). Am găsit și un local acceptabil în subsolul Căminului Muncitorilor Metalurgiști din Cluj, unde cu ajutorul secretarului de sindicat Ferencz Schnegg (social-democrat) s-a putut instala, prima expoziție a „Artiștilor Români din Transilvania de Nord”, deschisă publicului la data de 25 ianuarie 1942, nu fără câteva incidente, dintre care voi consemna două. Textul afișului expoziției a fost tipărit în două limbi: maghiară și română. Cenzura nu a aprobat însă ca textul să apară și în limba română. Față de acest afront, cu asentimentul colegilor mei, am retipărit afișul în limba... germană. Numai în limba germană. S-a iscat o alarmă în jurul problemei, dar nici una din autoritățile ungare de veghe, nu a avut curajul să interzică difuzarea acestui afiș pe tot cuprinsul municipiului Cluj. Era în anul 1942. O dată expoziția aranjată, au apărut pompierii. Au venit, au plecat și, peste vreo ora, au revenit cu o dispoziție scrisă: localul fiind expus incendiului, expoziția se interzice. A fost nevoie de intervenția energetică a profesorului Takáts și a prietenilor săi. Până la urmă pompierii s-au răzgândit și expoziția a putut fi deschisă. În aer, cum ușor se poate remarcă, plutea ceva din starea de spirit a friciei, ceva ce ținea de un fel de epidemie sufletească latentă. Când lucrurile păreau a fi rezolvate, pictorul Emil Cornea – un om rațional, lucid și cumpătat – a intrat în panică. Vestea mi-a fost adusă de pictorul Petre Abrudan (o criză de vertij mă ținea

¹⁵ Francisc Păcurariu, *Note despre arta plastică cu ocazia expoziției colective Abrudan-Cornea-Harșia-Șorban* apărut în *Tribuna Ardealului*, III., nr 396, 28.01.1942

¹⁶ Mircea Toca, *Patriotismul artiștilor*, în *Tribuna*, nr. 35, 1 septembrie 1983. Materialul a fost mai amplu prezentat în studiu „Artiști plastici clujeni în lupta pentru apărarea ființei neamului (1940-1944), publicat în Mihai Toca, *Şase decenii de plastică românească militantă*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981, pg. 82-95

Cruce nouă, 1941, ulei/pânză, 95x75 cm

Paisaj din livezi, 1978, ulei/pânză, 61x73,5 cm

Puicuțe, 1965, ulei/pânză, 64,5x81 cm

Armonii violacee, 1978, ulei/pânză, 61x73 cm